

**МИНИСТЕРСТВО ЗА ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА
ЦЕНТАР ЗА СТРУЧНО ОБРАЗОВАНИЕ И ОБУКА**

НАСТАВНА ПРОГРАМА

А В Т О М А Т И К А

IV година

ЕЛЕКТРОТЕХНИЧКА СТРУКА

Електротехничар - енергетичар

Скопје, 2008 година

1. ИДЕНТИФИКАЦИОНИ ПОДАТОЦИ

1.1. Назив на наставниот предмет: АВТОМАТИКА

1.2. Образовен профил и струка

1.2.1. Образовен профил: електротехничар-енергетичар

1.2.2. Струка: електротехничка

1.3. Диференцијација на наставниот предмет: карактеристичен за образовниот профил

1.4. Година на изучување на наставниот предмет: четврта

1.5. Број на часови на наставниот предмет

1.5.1. Број на часови неделно: 2 часа

1.5.2. Број на часови годишно: 66 часа

1.6. Статус на наставниот предмет: задолжителен

2. ЦЕЛИ НА НАСТАВНИОТ ПРЕДМЕТ

По совладувањето на наставната програма по наставниот предмет **автоматика** ученикот стекнува знаења, вештини и се оспособува:

- да ги анализира управуваните објекти;
- да анализира процеси на управување;
- да го објаснува начинот на работа на автоматските елементи и уреди за управување и регулирање;
- да ја познава улогата на автоматиката во енергетиката;
- да решава проблеми на автоматски системи и уреди;
- да користи стручна литература;
- да развива професионален однос кон работата;
- да се вклучува во тимска работа.

3. ПОТРЕБНИ ПРЕТХОДНИ ЗНАЕЊА

За успешно следење и совладување на наставата по наставниот предмет **автоматика** учениците треба да поседуваат знаења стекнати во претходните години по наставните предмети: математика, физика, електротехника, електротехнички материјали и елементи, техничко цртање, електрични мерења, електроника, осветлување и инсталации, автоматика, електрични машини и погони, практична настава и електрични апарати и уреди.

4. ОБРАЗОВЕН ПРОЦЕС

4.1. Структурирање на содржините за учење

Тематски целини	Број на часови	Конкретни цели	Дидактички насоки	Корелација меѓу тематските целини и меѓу предметите
1. ПРОЦЕС И ОБЈЕКТ	32	<p>Ученикот:</p> <ul style="list-style-type: none"> -да ја истакнува важноста на автоматската регулација; -да поставува работни услови за функционирање на процес; -да објаснува управуван објект; -да анализира динамички модел; -да анализира статички модели; -да ги толкува параметрите на процесот; -да ги прикажуваат системски процесите; -да разликува управување на процес и процесен уред; -да ги опишува повеќевеличинските процеси; -да диференцира работни подрачја и работни точки на процес; -да анализира линеарни процеси; -да анализира нелинеарни процеси; -да изведува линеаризација на процесите; -да елаборира завршни постапки; -да ги опишува основните карактеристики на објектот; 	<ul style="list-style-type: none"> -Илустрирање на големата примена на автоматската регулација преку примери; -објаснување на потребата од различни процеси за преработка, производство, пренос и др.; -толкување на разликата меѓу управување на процес и процесен уред; -објаснување на математички модели на конкретни процеси; -анализирање на динамички и статички модел; -презентирање на начините за идентификување на основните параметри на процесите, управуваната влезна величина, како и нивно системско прикажување; -опишување на повеќе величинските процеси; -одредување на работното подрачје и работната точка на процесот; -објаснување на линеарните процеси; -објаснување на нелинеарните процеси преку соодветни примери; 	<ul style="list-style-type: none"> -Електрични машини и погони -Електрични апарати и уреди -Практична настава

		<ul style="list-style-type: none"> -да класифицира општи движења на телата; -да наведува примери на објекти; -да илустрира едноставни примери и нивните математички модели; -да елаборира линеарен модел; -да анализира процес од прв ред; -да анализира процес од втор ред. 	<ul style="list-style-type: none"> -прикажување на линеаризација на процесот; -анализирање на статички модели; -објаснување на параметрите и завршните постапки; -илустрирање на основните карактеристики на објектот преку едноставни примери; -анализирање на процеси од различни редови; -обработка на системите преку примери и графичко претставување со истакнување на практичната примена на системите на автоматско регулирање. 	
--	--	--	---	--

2. АВТОМАТСКО УПРАВУВАЊЕ И РЕГУЛИРАЊЕ	34	<ul style="list-style-type: none"> -Да ги објаснува начините на управување; -да ја познава основната поделба на автоматското управување и регулирање; -да го опишува управувањето; -да го анализира управувањето со помош на повратна врска; -да го анализира регулирањето; -да разликува автомати; -да го објаснува прилагодливото управување; -да препознава и анализира контура; -да анализира процес од прв ред во регулациска контура; -да анализира процес од прв ред при каскадни регулациски контури; -да анализира процес од втор ред во регулациска контура; -да опишува сервосистеми; -да објаснува регулатори; -да ги опишува двопозиционите регулатори; -да ја истакнува потребата од производството на регулаторите; -да прави синтеза на регулациската контура. 	<ul style="list-style-type: none"> -Објаснување на начините и основната поделба на управување; -објаснување на процесот на управување (со повратна и директна врска); -илустрирање на повратна врска и нејзината улога во управувањето; -објаснување на регулирањето; -презентирање на автомати; -опишување на прилагодливо управување преку пример; -анализирање на регулациона контура; -анализирање на процес од прв ред; -анализирање на процес од втор ред; -објаснување на статичките карактеристики на елементите; -објаснување на сервосистемите како процес; -илустрирање на регулатори; -објаснување на постапката на синтеза на регулациските контури; -истакнување на практичната важност на автоматската стабилизација, автоматското следење, сервосистемите, прилагодливото (адаптивно) управување; -обработување на системите преку примери и графичко претставување со истакнување на практичната примена на системите. 	<ul style="list-style-type: none"> -Електрични машини и погони -Електрични апарати и уреди -Практична настава
--	-----------	--	--	--

4.2. Наставни форми, методи и активности на учење

Согласно поставените цели во наставната програма по наставниот предмет **автоматика** се користат наставните форми: комбинација на фронтално предавање, индивидуална и индивидуализирана настава, работа во групи и парови при што ќе се применуваат методите на демонстрација, дискусија и расправа на тема, учење преку сопствено откривање, изработка на проектни задачи, решавање на проблемски задачи, компјутерска симулација и други методи и форми на работа за кои наставникот смета дека ќе дадат подобри резултати во реализацијата на програмата.

Активностите на ученикот се да учи и открива во група и/или независно, да прибележува во процесот на учењето, да открива односи и законitosti во автоматиката, да проверува, да применува и да се обидува, да работи училишни и домашни задачи, да експериментира.

Активностите на наставникот се да зборува, да објаснува, да дискутира, да дава инструкции, да пишува на табла, да демонстрира и упатува, да симулира процеси, да мотивира, да наведува на заклучоци, да ја следи и вреднува работата на учениците, да ги оценува задачите и тестовите на знаење, да организира проекти, вежби, посети на фирми и саемски манифестации каде се третира предметната проблематика.

4.3. Организација и реализација на наставата

Процесот на учење по наставниот предмет **автоматика** треба да се изведува преку стручно-теоретска настава во училница/кабинет со димензии кои овозможуваат оптимални услови за индивидуализираната настава и работата во тимови и/или индивидуално при реализирање на проектните задачи и индивидуалните домашни задачи. Образовните активности (може да бидат реализирани и во групи) се организирани според неделен распоред на часовите во четири тримесечја и во две полугодија. Бројот на часовите, кои се дадени за одделните тематски целини во точка 4.1. од овој документ, опфаќа часови за обработка на нови наставни содржини, вежби, повторување, утврдување, како и организирани активности кои би овозможиле зголемен ефект при реализирањето на програмата.

4.4. Наставни средства и помагала

Наставни средства: табла, учебничарска литература, аудио-визуелни помагала (графоскоп со графофолии, видеопроектор, компјутерска опрема, нагледни елементи и уреди од автоматиката), мерни инструменти.

Учебници и учебни помагала за ученикот: учебници од домашни и странски автори, прирачници, наставни материјали, Интернет.

Дополнителна литература за наставникот: потребна е поширока домашна и особено странска литература, повеќе различни прирачници од автоматика и автоматски уреди, како и користење на Интернет.

5. ОЦЕНУВАЊЕ НА ПОСТИГАЊАТА НА УЧЕНИЦИТЕ

Оценувањето на постигањата на учениците се врши преку внимателно и континуирано следење во текот на целата учебна година, а врз основа на усвоените знаења кои се проверуваат преку: писмените тестови, индивидуалните задачи коишто ќе се изведуваат во училиште или дома, извештаите за изведените проектни задачи, резултатите од дискусиите и расправите на тема, активното учество на часовите. Оценувањето на учениците се врши согласно законската регулатива. Во текот на едно полугодие ученикот се оценува со најмалку две оценки.

6. КАДРОВСКИ И МАТЕРИЈАЛНИ ПРЕДУСЛОВИ ЗА РЕАЛИЗАЦИЈА НА НАСТАВНАТА ПРОГРАМА

6.1. Основни карактеристики на наставниците

Наставникот ангажиран во наставата по наставниот предмет **автоматика** треба да поседува персонални, професионални и педагошки карактеристики за да се постигне висок квалитет и професионализам во процесот на работењето. Покрај условите предвидени со Законот за средно образование наставникот треба да е психофизички здрав, да има соодветно професионално образование, со или без работно искуство, да го применува литературниот јазик и писмото на кои се изведува наставата, отворен за соработка, да ги почитува основните етички норми на однесување, да поседува комуникациски способности, да ја сака педагошката работа, да е со нагласени организациски способности, креативен и отворен кон промените во наставата.

6.2. Стандард за наставен кадар

Завршени студии по:

електротехника, насока:

-компјутерска техника, информатика и автоматика;

-индустриска електроенергетика и автоматизација.

Наставниците треба да поседуваат педагошко - психолошка и методска подготовка и положен стручен испит.

6.3. Стандард за простор

Посебен кабинет или училиница опремен/а со потребните наставни средства, помагала и опрема согласно нормативот.

7. ДАТУМ НА ИЗРАБОТКА И НОСИТЕЛИ НА ИЗРАБОТКАТА НА НАСТАВНАТА ПРОГРАМА

7.1. Датум на изработка: март 2008 година

7.2. Состав на работната група:

1. Зоран Јовчевски, дипл. ел. инж., раководител, советник во Центарот за стручно образование и обука - Скопје
2. Трајко Ајтов, дипл. ел. инж., наставник во ОСЕМУ „Коле Неделковски“ - Велес
3. Билјана Пејовска, дипл. ел. инж., наставник во СЕТУГС „Михајло Пупин“ - Скопје
4. д-р Миле Станковски, дипл. ел. инж., професор, Електротехнички факултет - Скопје
5. Јован Митревски, дипл. ел. инж., раководител, АД „ЕЛЕМ“ - Скопје

8. ПОЧЕТОК НА ПРИМЕНА НА НАСТАВНАТА ПРОГРАМА

Датум на започнување: 01.09. 2008 година

9. ОДОБРУВАЊЕ НА НАСТАВНАТА ПРОГРАМА

Наставната програма по **автоматика** за образовниот профил електротехничар-енергетичар ја одобри министерот за образование и наука со решение бр. 11-4721/3 од 20.06.2008 година.